

Rácz András

Alkotmányos válság és megismételt választások Moldovában

Noha az április 5-én tartott parlamenti választásokon a Moldovai Köztársaság Kommunista Pártja diadalmaskodott, a megszerzett többség mégsem volt elég ahhoz, hogy a parlament elnököt is tudjon választani. Az ország alkotmánya értelmében ugyanakkor két sikertelen elnök-választási kísérlet után új választásokat kell kiírni. A moldáv parlament ezért június 15-én feloszlatta magát, és július 29-én új választásokra kerül majd sor. Jelen elemzés az ide vezető utat és az előállt helyzet perspektíváit vizsgálja.

Az áprilisi választásokon négy párt jutott be a moldáv parlamentbe. A legerősebb a 2001 óta kormányzó Moldovai Köztársaság Kommunista Pártja, melyet az ország elnöke, Vladimir Voronin vezet. A másik három párt egyértelműen ellenzéki beállítottságú. A Mi Moldovánk Szövetséget a volt chisinaui polgármester, Serafim Urechean vezeti. A Liberális Párt listájának első helyén a jelenlegi chişinăui polgármester, a 31 éves Dorin Chirtoaca állt. A markánsan román orientációjú és antikommunista Moldova Liberális Demokrata Pártjának elnöke és listavezetője az üzletember Vlad Filat.

Az áprilisi választások utáni napokban a parlamenti ellenzék pártjai több demonstrációt is tartottak mind Chişinăuban, mind vidéken, tiltakozva a kampány, illetve a választás lebonyolítása során történt állítólagos szabálytalanságok miatt. A világsajtót is bejárták azok a képsorok, amikor április 7-én, a fővárosban tartott tüntetés során máig tisztázatlan körülmények között a tömeg felgyújtotta és kifosztotta a moldáv parlament épületét, és súlyos károk keletkeztek az elnöki palotában is. A kommunista kormány az ellenzékét vádolta a zavargások megszervezésével, az ellenzék pedig provokációról beszélt.

Az elnökválasztási kudarc

Alkotmánya szerint Moldova államformája parlamentáris köztársaság, ennek megfelelően az ország elnökét a parlamentnek kell megválasztania, mégpedig 3/5-ös többséggel, amihez a 101 fős parlamentben legalább 61 képviselő támogató szavazata szükséges. (Az erről szóló módosítás 2000 júliusában lépett hatályba, előtte az elnököt a lakosság közvetlenül választotta.) A kommunista párt 60 mandátumot szerzett, ám ez az elnökválasztás zökkenőmentes lebonyolításához nem volt elegendő. A kommunisták feltehetően arra számítottak, hogy hasonlóan a 2005-ös elnökválasztáshoz, most is meg tudnak majd győzni néhány ellenzéki képviselőt arról, hogy támogassa a kommunista párt elnökjelöltjét. Sajátos volt a Voronin által használt retorika, ő ugyanis „hazafias szavazásra” szólította fel az ellenzéki képviselőket, és úgy nyilatkozott, hogy nem az ellenzéki pártokkal, hanem az egyes képviselőkkel tárgyalnak majd ennek lehetőségéről.

Mind Moldovában, mind pedig külföldön sokakat meglepve a három ellenzéki párt mindkét szavazás (május 20. és június 3.)

alkalmával egységes tudott maradni, egyetlen képviselőjük sem támogatta a kommunista párt jelöltjét, Zinaida Greceanîi miniszterelnököt. Annak érdekében, hogy a titkos szavazáson kizárják egyes képviselők megingását, az ellenzéki pártok mindkét szavazás előtt kivonultak az ülésteremből, így a bent maradt hatvan kommunista képviselő értelemszerűen nem tudott az érvényességhez szükséges hatvanegy szavazatot leadni. A kettős kudarc után az alkotmány értelmében az elnök nem tehetett mást, új választásokat kellett kiírnia.

2000 decemberében ugyanis egyszer már előállt hasonló szituáció. Akkor a parlament szintén nem tudott elnököt választani, így Petru Lucinschi elnök kénytelen volt kiírni az új választásokat 2001 februárjára. Ezen aztán a kommunista párt diadalmaskodott, és 2001. április 4-én a kommunista többségű parlament elnökké választotta Vladimir Voronint.

Az akkor hatvanéves, a transznyisztriai területen található Corjovából származó kommunista politikus a szovjet időkben komoly párt- és államigazgatási karriert futott be, ő volt a Moldovai SZSZK utolsó belügyminisztere. Elnökké választása után igen erős, személyétől függő, központosított hatalmat épített ki, így, noha az ország alkotmányos államformája parlamentáris köztársaság, valójában inkább elnöki rendszerről beszélhetünk.

Szakadás a kommunista párton belül

A kommunista párt vezetésének politikai manőverezése, különösen pedig a politikai ellenzékkel szembeni egyre erőszakosabb fellépése a tagság körében egyáltalán nem élvez egyöntetű támogatást. A párton belül markáns generációs törésvonalak fi-

gyelhetők meg, elsősorban Voronin elnök és a hozzá lojális, ortodoxabb felfogású idősebb párttagok, valamint a harmincas-negyvenes éveikben járó, nyelveket beszélő reformista szárny között. Az ortodox szárnyhoz tartozik az elnök feltétlen hívének számító Zinaida Greceanîi miniszterelnök és a párt kampányát irányító, korábban elnöki tanácsadó Mark Tkachuk is.

Nagy meglepetést keltett, amikor a párt reformszárnyához tartozó emblemátikus politikus, korábban a parlament elnöki posztját is betöltő Marian Lupu június 10-én bejelentette kilépését a pártból. Drámai hangvételű nyílt levelében Lupu a pártvezetés szemére vetette többek között az európaizálódáshoz szükséges reformok elmaradását, és azt, hogy a párt képtelen volt hatékonyan kezelni a gazdasági és pénzügyi válság következményeit. Lemondásának legfőbb okaként pedig az áprilisi eseményeket követő, sosem látott mélységű társadalmi megosztottságot jelölte meg, melynek előidézésében véleménye szerint a párt kulcsszerepet játszott.

Az ellenzéki erők örömmel fogadták a Lupu kilépéséről szóló hírt, és rögtön felajánlotta Lupu számára a csatlakozás lehetőségét a Dumitru Diacov vezette Demokrata Párt és Vlad Filat Liberális Demokrata Pártja is. Lupu végül a Diacov-féle párt ajánlatát fogadta el, így június 15-én bejelentették, hogy a következő választáson Lupu vezeti majd a Demokrata Párt listáját.

Ahhoz, hogy a lépés jelentőségét megértessük, célszerű figyelembe venni a szereplők politikai előéletét. Minden reformista beállítottsága ellenére Lupu alapvetően a moldáv kommunista párt és értékrend szülötte, akitől roppant távol áll a Filat-féle agresszív, román orientációjú nacionalizmus. Így tehát nem meglepő, hogy a nyilvánosságra került két ajánlat közül Lupu végül a Demokrata Pártét fogadta el. A párt vezető-

je, Dumitru Diacov régi veteránja a moldáv belpolitikának, sokak szerint amolyan „őfelsége ellenzéke” szerepet is betölt Voroninnal szemben, gyaníthatóan nem teljesen függetlenül Moszkva szándékaitól sem. A 2005-ös választások során többséget szerzett kommunista párt úgy tudta ismét elnökké választatni Voronint, hogy az ellenzékiként indult Diacov és a demokrata párti képviselők már a parlamentbe jutást követően kiléptek a három ellenzéki pártot tömörítő Demokratikus Moldova Blokk pártszövetségből, saját frakciót alapítottak, és az elnökválasztáson végül Voronint támogatták. S nem ők voltak az egyetlenek. A parlamenti választási kampányban még markáns román orientációt képviselő Kereszténydemokrata Néppárt szintén „átállt.”

Ezen a ponton valószínűsíthető, hogy Lupu „átigazolása” mögött nem valamiféle pálfordulás, sokkal inkább a voronini pártvezetés politikájával szembeni elégedetlenség húzódik meg. Ez nyilván nem független Lupu egyéni ambícióitól sem. Komoly csalódást és presztízsvesztést jelenthetett számára, hogy az áprilisi választási győzelmet követően a párt nem őt, hanem Zinaida Greceanii-t jelölte elnöknek.

A választási törvények módosítása és a lehetséges motivációk

Utolsó ülésnapján, június 15-én, hétfőn a parlament még módosította a választásról szóló törvényt. Az addig érvényes szabályozás – amely egyébként nem túl régi, hiszen csak 2008 tavaszán lépett életbe – a parlamenti küszöb elérését a szavazatok hat százalékának megszerzéséhez kötötte, és kizárta a pártszövetségek indulását is. Emellett a szavazásra jogosult polgárok felének plusz egy főnek a részvételéhez kötötte a

választás érvényességét. A módosított szabályozás öt százalékra szállította le a bekezdési küszöböt, és már a szavazók 33 százalékának plusz egy főnek a részvétele is elegendő az érvényességhez. Ha pedig érvénytelen volna az első szavazás, a megismételt választáson az új szabályozás értelmében már nincs alsó érvényességi korlát.

Az ellenzék teljes bojkottja mellett a kommunista képviselők által elfogadott módosító csomagból érzékelhető, hogy a kommunista párt alacsony választási részvételre számít a július végi választáson. Egyrészt a moldáv társadalom eleve igen apatikusan szemléli az országos politikát, és ezen az elmúlt hónapok folyamatos ostromállapot-hangulata sem javított. Másrészt a nyári időszakban a fiatal, munkaképes korú moldávok a szokásosnál is nagyobb arányban dolgoznak külföldön, elsősorban különféle mezőgazdasági idénymunkákat végezve. Mivel pedig a vendégmunkások között magas a félig vagy teljesen illegálisan dolgozók aránya, értelemszerűen csak igen korlátozott számban fognak szavazni a moldáv külképviseleten. Annál is inkább, mert a választások dátuma, július 29. szerdára, azaz munkanapra esik, ami a hagyományosan a kommunistákra szavazó nyugdíjas rétegeknek nem probléma ugyan, mindenki másnak viszont igen. Különösen igaz ez a külföldön dolgozókra, akiknek munka után kellene elmenniük a helyi moldáv külképviseletre szavazni. Az áprilisi választáson alig 17 000 szavazat érkezett be külföldről – ennél a júliusi eredmény feltehetően jóval kevesebb lesz. (A külföldről beérkezett szavazatok száma egyébként roppant alacsony ahhoz képest, hogy hivatalos adatok szerint is legalább félmillió moldáv dolgozik külföldön, de akadnak egymillió becslések is.)

A parlamenti küszöb leszállítása pedig vélhetően azt a célt szolgálja, hogy lehető-

séget teremtsen néhány, az áprilisi választásokon gyengébben szereplő kisebb párt – egyes megfogalmazások szerint a kommunisták „szatellitpártjai” – számára a mandátumszerzésre. Ezek ugyanis „felhíghíthatnák” a jelenleg elszántan kommunistaellenes parlamenti ellenzéket. Ilyen módon esetleg lehetőség nyílna a 2005-ös választáshoz hasonlóan néhány ellenzéki képviselő átcsábítására a sorsdöntő elnökválasztási szavazáson.

Kitekintés

A választási törvény módosítását követően, még június 15-én a parlament feloszlatta magát. Az új választásokat július 29-ére írták ki. Az addig hátralévő szűk másfél hónap minden bizonnyal erőteljes, a személyeskedéstől és az „adminisztratív erőforrások” használatától sem mentes kampányt fog hozni. A kommunista párt által követett stratégia nagy vonalakban már most felrajzolható: nagy súlyt fog kapni az ellenzéki pártok „összemosása” az április 7-i eseményekkel. Ezt a célt szolgálhatja többek között a Liberális Párt elnöke, Dorin Chirtoaca ellen indított büntetőeljárás is, melyben a 2009. április 7-i erőszakos megmozdulások szervezésével vádolják. Emellett minden bizonnyal az ellenzéket okolják majd az elnökválasztás kudarcáért, így az új szavazás jelentős pluszköltségeiért, és azért is, mert a pénzügyi válság kezelésére tett lépéseket a választás megismétlése miatt késedelmesen lehet

majd csak meghozni. A kommunista párt kampányát, hasonlóan az áprilisi választásokhoz, nagyban segíti majd az országos elektronikus hírcsatornák feletti teljes kormányzati, illetve pártirányítás.

Az ellenzék helyzete annyiban komplikáltabb, hogy a tavaszi kampányban használt, szinte kizárólag negatív, kommunistaellenes szlogenek mellé szükséges volna pozitív, a választókat konstruktívan megszólító üzenetek alkalmazása is. Nagy kérdés, hogy a belföldön kifejezetten népszerű és több nyugati nyelvet is kitűnően beszélő Marian Lupu távozása a kommunista pártból és csatlakozása a Diacov-féle demokratákhoz milyen hatást gyakorol majd a két párt támogatottságára.

Ezzel együtt a július végi parlamenti választások és az azt követő elnökválasztás valódi tétje nem az, hogy folytatódik-e Moldovában a kommunista párthoz köthető elit hatalma. A három ellenzéki párt jelenleg együtt sem látszik elég erősnek ahhoz, hogy győzelmet arathasson a parlamenti választáson, nem is beszélve az elnökválasztásról. A kommunista párt ezzel szemben egyértelműen arra törekszik, hogy az áprilisinál jobb eredményt érjen el, és így az elnökválasztás kézben tartásával további négy évre biztosíthassa a hatalmát. Az igazi kérdés az, milyen lesz majd ez a kommunista párt, mennyire tudja megőrizni befolyását az elnöki hatalmat hátrahagyó Vladimir Voronin, illetve milyen arányban tud majd teret nyerni az Európa felé történő nyitással rokonszenvező reformista szárny. ■